

PRAXIS OCH KORTARE BIDRAG

Björn Forssén, juris doktor, advokat, f.d. byrådirektör, Stockholm

EU:s frihandelsavtal med USA, TTIP – en motvikt till förflyttningen av världsekonomin tyngdpunkt till Asien och till gagn för världsfred

1 Inledning

Europeiska unionen eller unionen (EU) är enligt fördraget om EU:s funktionssätt (FEUF) en tullunion med gemensam tulltaxa gentemot tredje land (plats utanför EU), medan tullar på import och export mellan medlemsstaterna ska vara förbjudna.¹ EU är enligt artikel 3.3 första stycket första meningen fördraget om EU (FEU) en inre marknad.² EU:s medlemsstater,³ och de EES-länder som inte är medlemsstater i EU bildar en inre marknad för frihandel mellan 30 europeiska länder.⁴ I denna artikel jämför jag EES med andra internationella frihandels- och samarbetsavtal. Jag beskriver hur världsekonomin tyngdpunkt förflyttas österut, till Asien, genom olika frihandels- och samarbetsavtal, hur den processen förstärks av att Förenade kungariket (Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland)⁵ inte bara har lämnat EU, utan närmar sig en av de handelspolitiska formeringarna i Asien och att arbetet med EU:s frihandels-

¹ Jämför artikel 28.1 FEUF.

² FEU och FEUF är de fördrag på vilka unionen grundar sig, och de båda fördragen, som har samma rättsliga värde, ska benämnas *fördragen*, vilket följer av artikel 1 tredje stycket första och andra meningen FEU och artikel 1.2 FEUF.

³ EU har 27 medlemsstater: Belgien, Bulgarien, Cypern, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Kroatien, Lettland, Litauen, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Polen, Portugal, Rumänien, Slovakien, Slovenien, Spanien, Sverige, Tjeckien, Tyskland, Ungern och Österrike. Jämför <https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles_sv> (besökt 2023-01-22).

⁴ EES, Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, utgörs av EU:s 27 medlemsstater samt Island, Liechtenstein och Norge, vilket framgår av EFTA:s hemsida (<<https://www.efta.int/eea>>), där det anges att ”The European Economic Area (EEA) unites the EU Member States and the three EEA EFTA States (Iceland, Liechtenstein, and Norway) into an Internal Market governed by the same basic rules” (besökt 2023-01-22). EFTA (European Free Trade Association) består av Island, Liechtenstein och Norge samt Schweiz. Eftersom Schweiz inte ingår i EES har det EFTA-landet, till skillnad från Island, Liechtenstein och Norge, inte tillgång till EU:s inre marknad. Schweiz har dock en tullunion med Liechtenstein, vilket har rest frågan om Schweiz därigenom har en bakdörr till den fria rörligheten inom EU – jämför skriftlig fråga 2013/14:491 i Sveriges riksdag den 13 mars 2014 av riksdagsmannen Hans Olsson (S) till dåvarande svenska finansministern Anders Borg (M). Dåvarande statsrådet Ewa Björling (M) lämnade ett svar den 24 mars 2014, men utan en tolkning av den principiella frågan – vilken jag bortser från i denna artikel. (M), Moderata samlingspartiet; (S), Sveriges socialdemokratiska arbetareparti.

⁵ Förenade kungariket: the United Kingdom, UK.

avtal med USA,⁶ det vill säga TTIP-avtalet,⁷ därför bör återupptas per omgående. Ett genomförande av TTIP-avtalet kan utgöra en motvikt som balanserar upp tyngdpunkten i världsekonomin, så att den inre marknaden EES inte kommer att väga alltför lätt jämfört med den omfattande handelspolitiska formering som tornar upp sig österut.

EU har grundats på folkrättens traktaträtt, som följer av Wienkonventionen från 1969.⁸ EU-rätten (unionsrätten) har också en uttrycklig koppling till folkrätten, genom att artikel 6.3 FEU anger att de grundläggande rättigheterna, såsom de garanteras i Europakonventionen,⁹ och såsom de följer av medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner, ska ingå i unionsrätten som allmänna principer.

EES som inre marknad skiljer sig genom EU-rätten från folkrättsligt grundade frihandels- och samarbetsavtal i allmänhet, framför allt enligt följande:

- EU är enligt artikel 47 FEU en juridisk person.
- EU är också en egen rättsordning (sui generis): ”Till skillnad från vanliga internationella fördrag infördes genom EEG-fördraget en särskild rättsordning som införlivades i medlemsstaternas rättssystem när fördraget trädde i kraft och som är bindande för deras domstolar”.¹⁰

EU är å ena sidan en internationell mellanstatlig organisation, men har å andra sidan också till stor del en överstatlig karaktär. Det sistnämnda innebär att medlemsstaterna har överfört omfattande beslutsmyndighet till EU i enlighet med principen om tilldelade befogenheter (legalitetsprincipen) enligt artiklarna 4.1 och 5.2 FEU.¹¹ Medlemsstaterna är suveräna stater, och de bildar unionen som har en rättsordning med en konstitutio-

⁶ USA, United States of America (Amerikas Förenta Stater).

⁷ TTIP eller T-TIP är förkortningen av The Transatlantic Trade and Investment Partnership.

⁸ Wienkonventionen om traktaträtten. Wien den 23 maj 1969. Konventionen har tagits fram under ledning av FN-organet International Law Commission och gäller från den 27 januari 1980 (FN, Förenta Nationerna). Konventionen hade ratificerats av 114 länder i april 2014. Jämför <https://sv.wikipedia.org/wiki/Wienkonventionen_om_traktaträtten> (besökt 2023-01-22).

⁹ Fullständig titel: Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Konventionen, som utarbetades inom Europarådets ram, undertecknades i Rom den 4 november 1950 och trädde i kraft den 3 september 1953. Jämför förordet (s 3 och 4) i den svenskspråkiga översättningen av Den Europeiska Konventionen om de mänskliga rättigheterna, 3. Uppl., Institutet för offentlig och internationell rätt nr 53, professor Jacob W.F. Sundberg – Stockholm 1997 (ISBN 91-630-5363-2).

¹⁰ Citat av första stycket i punkt 3 i sammanfattningen av EU-målet 6-64 (Costa). Jämför även prop. 1994/95:19 (Sveriges medlemskap i Europeiska unionen) Del 1, s. 475.

¹¹ Jämför artiklarna 4.1 och 5.2 FEU samt 10 kap. 6 § första stycket första meningen regeringsformen (1974:152, här förkortad RF), som lyder: ”Inom ramen för samarbetet i Europeiska unionen kan riksdagen överlåta beslutanderätt som inte rör principerna för statsskicket”. Genom SFS 2010:1408 överfördes bestämmelsen från 10 kap. 5 § första stycket första meningen till RF 10 kap. 6 §.

nell dimension. EU-rätten innehåller i och för sig ingen gemensam grundlag för medlemsstaterna, men deras konstitutionella traditioner ingår, som nämnts, i EU-rätten som allmänna principer. Lissabonfördraget från 2007 innehåller de båda fördragen FEU och FEUF samt EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna (stadgan), som enligt artikel 6.1 första stycket FEU likställs med fördragen.¹² När Lissabonfördraget trädde i kraft den 1 december 2009 reformerades EG-fördraget (Romfördraget) från 1957 och blev FEUF, men FEU behölls från Maastrichtfördraget 1993.¹³ Lissabonfördraget är ett icke-konstitutionellt reformfördrag som i stort sett har samma innehåll som den EU-grundlag från 2004 som aldrig trädde i kraft.¹⁴ Fördragen och stadgan bildar EU:s primärrätt, vilken utgör en konstitutionell dimension i EU-rätten. EU:s rättsordning innehåller också en sekundärrätt i form av rättsakterna, vilka enligt artikel 288 första stycket FEUF utgörs av förordningar, direktiv, beslut, rekommendationer och yttranden. En av EU:s institutioner är EU-domstolen,¹⁵ som är den yttersta (högsta) uttolkaren av EU-rätten och kan meddela förhandsavgöranden till medlemsstaternas domstolar på begäran av dem.¹⁶

Genom att EU har en egen rättsordning enligt vad jag har beskrivit har frihandelsområdet EES en styrka i juridiskt hänseende som saknas hos de internationella frihandels- och samarbetsavtal som jag jämför EES med enligt nedan. Med EU:s konstitutionella dimension och att det av artikel 10.1 FEU följer att EU:s sätt att fungera ska bygga på representativ demokrati grundas den inre marknaden på rättssäkerhetsmässiga principer. För den inre marknaden EES existerar sålunda ett juridiskt ramverk – *legal framework* – med en EU-domstol, vilket utgör garantier för att fri handel bedrivs där på ett sådant sätt att inte bara förutsebarheten i beslut för enskilda upprätthålls, utan att de också på förhand kan utgå från att sådana beslut fattas av myndigheter och domstolar hos EES-länderna med respekt för västerländska demokratiska principer. Emellertid kan EES komma att väga lätt jämfört med den omfattande handelspolitiska formering som tornar upp sig österut enbart på grund av att tyngdpunkten i världsekonomin är på väg dithän. Jag tar upp det fenomenet nedan, genom att gå igenom ett antal inter-

¹² Enligt artikel 6.1 andra stycket FEU ska dock bestämmelserna i stadgan inte på något sätt utöka EU:s befogenheter så som de definieras i fördragen, vilket även följer av artikel 51.2 stadgan.

¹³ Jämför artikel 1 tredje stycket tredje meningen FEU.

¹⁴ EU-grundlagen – Europaparlamentets resolution om fördraget om upprättande av en konstitution för Europa (2004/2129(INI) – antogs i och för sig på toppmötet i Bryssel 17-18 juni 2004 och undertecknades den 29 oktober 2004, men ratificerades inte av alla medlemsstater. Lissabonfördraget kom till i stället 2007 med ikraftträdande den 1 december 2009, vilket dock inte är någon EU:s grundlag.

¹⁵ Jämför artikel 13.1 andra stycket FEU.

¹⁶ Detta följer av artikel 267 FEUF. Jämför även prop. 1994/95:19 Del 1, s. 475.

nationella frihandels- och samarbetsavtal i Asien, och argumenterar för att EU bör återuppta arbetet med frihandelsavtalet med USA, TTIP, så att det genomförs och stärker de västerländska demokratiska principerna, med framför allt rättsstatsprincipen (*rule of law*), i världsekonomin.

2 Frihandels- och samarbetsavtal som förflyttar tyngdpunkten i världsekonomin österut

Jag anger först vad förkortningarna står för avseende de frihandels- och samarbetsavtal som enligt min uppfattning bildar en världsomspännande handelspolitisk formering, och kommenterar sedan dessa avtal i en ordning som illustrerar hur de hänger ihop och sålunda belägger att tyngdpunkten i världsekonomin flyttar österut, till framför allt Asien.

- AFTA – ASEAN Free Trade Area.
- APEC – Asia-Pacific Economic Cooperation.
- APT – ASEAN Plus Three.
- ASEAN – Association of Southeast Asian Nations.
- BRICS (sv., BRIKS) – Brasilien, Ryssland (Ryska federationen), Indien, Kina (Folkrepubliken Kina) och Sydafrika.
- CPTPP – the Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership.
- USMCA – the United States-Mexico-Canada Agreement.

CPTPP omfattar elva länder: Australien, Brunei, Chile, Japan, Kanada, Malaysia, Mexiko, Nya Zeeland, Peru, Singapore och Vietnam. Brunei, Chile och Malaysia har när detta skrivs ännu inte avslutat sina respektive ratificeringsprocedurer.¹⁷

ASEAN består av tio länder i Sydostasien, och fungerar som en geopolitisk och ekonomisk organisation för följande länder: Brunei, Burma, Filippinerna, Indonesien, Kambodja, Laos, Malaysia, Singapore, Thailand och Vietnam. I ASEAN ingår således fyra medlemmar i CPTPP: Brunei, Malaysia, Singapore och Vietnam.¹⁸

AFTA är ett instrument för ekonomisk integration med regionala och internationella allierade till ASEAN. Genom AFTA bildar ASEAN ett handelsblock till stöd för handel och tillverkning i alla ASEAN-länder.¹⁹

¹⁷ Jämför <[https://www.dfat.gov.au/Trade and Investment](https://www.dfat.gov.au/Trade%20and%20Investment)>.

¹⁸ Jämför <<https://asean.org>>.

¹⁹ Jämför <<https://asean.org>>.

APT består av CPTPP-medlemmen Japan samt Kina och Sydkorea. APT koordinerar det ekonomiska samarbetet mellan ASEAN och östra Asien, och APT:s rådande Work Plan gäller 2018-2022.²⁰

BRICS är ett organiserat samarbete mellan Brasilien, Ryssland, Indien, Kina och Sydafrika.²¹ BRIC bildades 2009 och 2010 anslöt Sydafrika, så att BRICS bildades.

APEC har 21 medlemsländer, och är ett ekonomiskt forum för *the Asia-Pacific region*, på svenska Asien-Stillahavsregionen, där forumet, sedan det bildades på initiativ av Australien 1989, verkar för samarbete mellan ekonomierna inom regionen.²² APEC ska stärka medlemsländernas ömsesidiga beroende där. APEC:s målsättning är att skapa ökat välbefinnande för folken i det området, genom en starkt ekonomisk integration där. APEC består av följande länder från APT, ASEAN, BRICS och CPTPP: Australien, Brunei, Chile, Filippinerna, Indonesien, Japan, Kanada, Kina, Malaysia, Mexiko, Nya Zeeland, Peru, Ryssland, Singapore, Sydkorea, Thailand och Vietnam. I APEC ingår även Hongkong, Papua Nya Guinea, Taiwan och USA.

USMCA är ett frihandelsavtal mellan Kanada, Mexiko och USA.²³ USA ingick för övrigt ett frihandelsavtal med Australien 2005, the Australia-United States Free Trade Agreement (AUSFTA). Länderna är enligt ovan medlemmar i APEC, och Australien tillika i CPTPP.

Sålunda bildar *APEC, APT, ASEAN, BRICS, CPTPP och USMCA* en handelspolitisk formering omfattande Asien-Stillahavsregionen, vissa länder vid Indiska oceanen samt Brasilien vid Atlanten:

- APEC omfattar således sju länder i ASEAN, två länder i BRICS och samtliga länder i APT, CPTPP och USMCA samt Hongkong, Papua Nya Guinea och Taiwan.
- Beträffande ASEAN respektive BRICS är det Burma, Kambodja och Laos respektive Brasilien, Indien och Sydafrika vilka inte ingår i APEC.

En överblicksbild visar därmed enligt min uppfattning att det genom APEC och nämnda näraliggande samarbeten, det vill säga APT, ASEAN, BRICS, CPTPP och USMCA, existerar en handelspolitisk formering omfattande länderna i Asien-Stillahavsregionen och vissa länder vid Indiska oceanen samt Brasilien vid Atlanten. Därigenom flyttas tyngdpunkten i världsekonomin österut – till framför allt Asien och från EU och västerlandet. Även om EES med EU:s egen rättsordning garanterar aktörer på den inre marknaden en utvecklad rättssäkerhet så att de kan utgå från att de omfattas av rättssäkerhetsmässiga principer när de gör affärer där, kan EES komma att väga lätt

²⁰ Jämför <<https://aseanplusthree.asean.org>>.

²¹ Jämför <<https://infobrics.org>>.

²² Jämför <<https://www.apec.org>>.

²³ Jämför <<https://ustr.gov>>.

ekonomiskt sett jämfört med den beskrivna handelspolitiska formeringen i öster. I det närmast följande avsnittet återkommer jag till att detta förstärks av att Förenade kungariket har utträtt ur EU och rör sig handelspolitiskt sett österut, till Asien.

3 Förenade kungariket lämnar EU för CPTPP – till gagn för den handelspolitiska formeringen i Asien-Stillahavsregionen etc. och till nackdel för EU och västerländsk demokrati

Den handelspolitiska formering som jag beskriver ovan visar enligt min mening att tyngdpunkten för världsekonomin flyttas från västvärlden till Asien eller närmare bestämt till länderna i Asien-Stillahavsregionen och vissa länder vid Indiska oceanen samt Brasilien. Formeringen dominerar för övrigt hela Nordamerika, genom USMCA, och har en stark ställning i Sydamerika, genom att Brasilien ingår i formeringen i fråga genom BRICS och Chile och Peru ingår i den genom CPTPP. Att tyngdpunkten för världsekonomin flyttas från västvärlden förstärks, som nämnts, av att Förenade kungariket inte bara har lämnat EU, utan närmar sig en av de handelspolitiska formeringarna i Asien, nämligen CPTPP.

Sålunda är enligt min uppfattning ett återupptagande av arbetet med frihandelsavtalet TTIP mellan EU och USA särskilt angeläget för EU med anledning av att Förenade kungariket strax efter utgången av övergångsperioden för dess utträde ur EU (brexit) vid årsskiftet 2020/21 ansökte (den 1 februari 2021) om anslutning till CPTPP, och att CPTPP-kommissionen den 2 juni 2021 accepterade att formellt påbörja förhandlingar om detta med Förenade kungariket.²⁴ Därmed skulle Förenade kungariket och USA ingå i den världsomspännande handelspolitiska formering som tornar upp sig österut, där CPTPP och andra internationella frihandels- och samarbetsavtal ingår.

Om Förenade kungariket ansluter till CPTPP, kommer det att ha tillgång till ett omfattande område för frihandel eller samarbete utan att vara en medlemsstat i EU. På så sätt kan Förenade kungariket också få de fördelar som skulle ha kommit med ett framtida TTIP mellan EU och USA om Förenade kungariket inte hade genomfört brexit, och även få de fördelar som Förenade kungariket avhände sig genom brexit, när det gäller det existerande handelsavtalet mellan EU och Kanada, the EU-Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA), eftersom Kanada ingår i CPTPP. Om Förenade kungariket ansluter till CPTPP, blir det en förstärkning av den handelspolitiska formering som jag ser består av länderna i Asien-Stillahavsregionen etc., och ytterligare ett närmande dit av delar av västerlandet. Detta framför allt mot bakgrund av att Australien, Kanada, Nya Zeeland och USA ingår i APEC, att Australien och USA har AUSFTA och att Kanada ingår i CPTPP. Dessutom skrev Förenade

²⁴ Jämför <[https://www.dfat.gov.au/Trade and Investment](https://www.dfat.gov.au/Trade%20and%20Investment)>.

kungariket och Australien på ett frihandelsavtal den 17 december 2021 (som inte har trätt i kraft när detta skrivs) – The Australia-United Kingdom Free Trade Agreement (Australia-UK FTA).²⁵ Tullunionen EU, med EES som inre marknad, väger lätt jämfört med nämnda handelspolitiska forering. CETA är otillräckligt för att matcha den, varför jag anser att EU omgående bör återuppta förhandlingarna med USA om TTIP.

Inför brexit-omröstningen skrev jag en fråga till EU:s dåvarande handelskommissionär Cecilia Malmström angående huruvida Förenade kungariket skulle få en speciallösning, så att det kunde vara med i TTIP även om resultatet av omröstningen blev utträde ur EU (brexit). Den 28 april 2016 kom ett mejlsvar från Catrine Norrgård, politiskt sakkunnig för Cecilia Malmströms kabinett i EU-kommissionen, där svaret var att ”Storbritannien har ingen speciallösning att få vara med i TTIP om de lämnar EU”. Vidare angavs att ”det dröjer år innan ett TTIP-avtal skulle träda i kraft. Just nu förhandlas TTIP av EU-kommissionen. Sedan ska det granskas av jurister, översättas av översättare till alla EU-språk och sedan får medlemsstaterna och Europaparlamentet möjlighet att införa det”. Jag anför återigen att Förenade kungarikets ansökan efter brexit om medlemskap i CPTPP medför att EU omgående bör återuppta förhandlingarna med USA om TTIP för att åstadkomma en form av motvikt till förflyttningen av tyngdpunkten för världsekonomin österut, så att västerländsk demokrati med rättsstatsprincipen etc. värnas genom EU-projektet – främst gentemot ett aggressivt Ryssland och ett imperialistiskt Kina.

4 Den förra och nuvarande svenska regeringens inställning till TTIP och en omstart av ratificeringsprocessen avseende EU:s investeringsavtal med Kina samt Rysslands krig mot Ukraina är även till nackdel för EU:s rättsordning

4.1 Den förra och nuvarande svenska regeringens inställning till TTIP

I Sveriges riksdag ställde riksdagsmannen Hans Rothenberg (M) – genom interpellation 2020/21:193 – den 27 november 2020 följande fråga till dåvarande statsrådet, utrikeshandelsminister Anna Hallberg (S): ”Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att förhandlingarna om frihandelsavtalet TTIP ska återupptas?” Statsrådet svarade (enligt riksdagens protokoll 2020/21:52) den 11 december 2020, att hon inte utesluter att samtal kommer att föras om TTIP och utformningen av ett framtida handelsavtal mellan EU och USA. Hon ansåg dock att det var viktigt att vara realistisk, och anförde att den då tillträdande presidenten i USA, Joe Biden, hade ”varit tydlig med att förhandlingar om breda frihandelsavtal inledningsvis inte kommer att ligga högst på administrationens politiska dagordning”. Statsrådet anförde att ett förslag från EU

²⁵ Jämför <[https://www.dfat.gov.au/Trade and Investment](https://www.dfat.gov.au/Trade%20and%20Investment)> (besökt 2023-01-22).

om att ”eventuellt återuppta TTIP-förhandlingar i detta skede skulle därför sannolikt inte landa rätt hos den inkommande administrationen.” Svaret gav utrikeshandelsministern således efter det att hon den 9 november 2020, efter ett videomöte med sina EU-kollegor med anledning av att resultatet i presidentvalet i USA var klart, yttrade att de såg fram emot att ”fördjupa och blåsa nytt liv” i handelsrelationerna mellan EU och USA.²⁶

Jag anser att den förra svenska regeringens inställning till TTIP var alltför vag. Sverige bör, av de skäl som anförs ovan, aktivt agera för att förhandlingarna mellan EU och USA om TTIP ska återupptas. Jag nämner i en artikel i Dagens Juridik den 20 april 2022, att jag har lagt märke till att USA:s president Joe Biden, med anledning av Rysslands sedan den 24 februari 2022 fullskaliga angreppskrig mot Ukraina, har uttalat att USA och EU ska ha ett närmare samarbete, men då med försvarsförtecken och utan att han berör handelspolitiken.²⁷ I stället noterar jag att Sveriges statsminister, Ulf Kristersson (M), vid sin – av SVT utsända – återrapportering i Sveriges riksdag den 20 december 2022 från mötet fem dagar tidigare om bland annat klimatfrågan i Europeiska rådet, anförde farhågor om protektionism från USAs sida, genom att *the Inflation Reduction Act – IRA – of 2022* om stora lokala miljöinvesteringar missgynnar konkurrerande företag inom EU. Initiativet till att återuppta arbetet med TTIP måste således komma från EU:s sida. Emellertid nämndes inte TTIP av EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen, när hon knappt en månad senare (2023-01-17) meddelade vid World Economic Forum Annual Meeting, som hölls 16 – 20 januari 2023 i Davos (Schweiz), att EU avser att genomföra ett eget IRA, *a Green Deal Industrial Plan*.²⁸ Den nuvarande svenska regeringens inställning till TTIP är sådan att jag uppfattar att regeringen betraktar TTIP som en ickefråga. I stället för att använda Sveriges ordförandeskap i EU:s råd under första halvåret 2023 till att driva på i TTIP-frågan har regeringen skickat bistands- och utrikeshandelsminister Johan Forssell (M) till Australien och Nya Zeeland för att förhandla om bilaterala frihandelsavtal mellan Sverige och de båda länderna.²⁹

²⁶ Jämför www.regeringen.se, 2020-11-09.

²⁷ Jämför Björn Forssén, ”En linje 3 i Natofrågan?”, Dagens Juridik 2022-04-20 (Forssén 2022). Forssén 2022 finns tillgänglig under Debatt på www.dagensjuridik.se, och på www.forssen.com.

²⁸ Jämför ”Special Address by President von der Leyen at the World Economic Forum”, <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_23_232> (besökt 2023-01-22).

²⁹ Jämför regeringens pressmeddelande 2023-02-08: <<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/02/frihandelsavtal-i-fokus-nar-bistands-och-utrikeshandelsminister-johan-forssell-besoker-australien-och-nya-zeeland/>> (besökt 2023-02-16).

4.2 En omstart av ratificeringsprocessen avseende EU:s investeringsavtal med Kina – ett återupptagande av arbetet med TTIP-avtalet kan utgöra ett incitament för detta

Ytterligare ett motiv till att EU och USA omgående bör återuppta arbetet med frihandelsavtalet TTIP är att det också kan utgöra ett incitament till en omstart av ratificeringsprocessen avseende EU:s investeringsavtal med Kina. I december 2020 kom förhandlare från EU och Kina överens om ett investeringsavtal, men den 20 maj 2021 röstade Europaparlamentarikerna mot en ratificering av det så länge Kina vidhåller sina sanktioner mot europeiska intressen.³⁰

Det gäller att undvika sådan protektionism som 2018, under USA:s dåvarande president Donald Trump, ledde till ett handelskrig med Kina, men samtidigt att stärka västerländska demokratiska principer, framför allt rättsstatsprincipen – det vill säga att alla ska leva under lagarna och inte under en totalitär regim. Det är för mig meningen med EU-projektet, varigenom framför allt fri handel ska garantera unionen och dess medborgare utveckling, välstånd och fred. EU erhöll också Nobels fredspris 2012 för att ha bidragit till att ”förändra större delen av Europa, från en krigshärjad kontinent till en kontinent präglad av fred”.³¹ En lösning på de beskrivna problemen mellan EU och Kina bör bidra till att Ryssland inser att det inte lönar sig att göra Europa till en krigsskådeplats igen, såsom i skrivande stund är fallet med det nämnda angreppet av Ryssland mot Ukraina. Att EU skulle återuppta arbetet med frihandelsavtalet TTIP med USA bör således också öppna för en omstart av ratificeringsprocessen avseende EU:s investeringsavtal med Kina, vilket i sin tur visar ett aggressivt Ryssland att EU-projektet är ett fredsprojekt – inte något hot. Att en sådan utveckling är angelägen beläggs enligt min mening särskilt av att Rysslands och Kinas utrikesministrar i ett möte den 30 mars 2022, det vill säga efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina, har uttalat sig om att de båda ländernas samarbete fortsätter oförändrat.³²

4.3 Rysslands krig mot Ukraina är även ett angrepp mot EU:s rättsordning – frågor om dess förhållande till Europakonventionen och om Rysslands förhållande till FN, G20 och WTO

I sistnämnda hänseende får nämnas att Ryssland lämnade Europarådet den 15 mars 2022. Det skedde på grund av att Ryssland inte ville bli uteslutna ur Europarådet som en konsekvens av kriget mot Ukraina. Därmed kan ryska medborgare inte längre stäm-

³⁰ Jämför SVT Nyheter 2021-05-21, www.svt.se. SVT, Sveriges television.

³¹ Jämför Europaparlamentets hemsida, www.europarl.europa.eu/news/sv/.

³² Jämför <<https://sverigesradio.se/artikel/kina-och-ryssland-ska-tala-med-en-rost>>. Jämför även Forssén 2022.

ma den ryska staten för brott Europakonventionen.³³ Emellertid innebär enligt min mening beslutet den 24 februari 2022 av Rysslands president Vladimir Putin att inledda ett fullskaligt angreppskrig mot Ukraina inte bara att han har förorsakat det ukrainska folket stort lidande, utan att han också har skadat det egna folket för avsevärd tid framöver – ekonomiskt sett.

Trots att EU inte är en stat och Ukraina inte är en medlemsstat i EU, anser jag att Rysslands krig mot Ukraina även är ett angrepp mot EU:s rättsordning. Ukraina är medlem av Europarådet, precis som bland annat EES-länderna.³⁴ Enligt Lissabonfördraget ska EU ansluta sig till Europakonventionen, men eftersom artikel 6.2 FEU, som anger detta, inte har ratificerats ännu, ingår de grundläggande rättigheterna i Europakonventionen tills vidare enbart i EU-rätten som allmänna principer.³⁵ Det är enligt min uppfattning först genom att Ryssland – efter att ha inlett sitt fullskaliga angreppskrig mot Ukraina – lämnade Europarådet som en ratificering av artikel 6.2 FEU är möjlig, varför jag anser att Ryssland genom kriget mot Ukraina också angrep den rättsordning som den juridiska personen EU har skapat och utvecklar för medlemsstaterna.

Sålunda är det, trots att Ryssland – som förutom Nordasiendelen omfattar stora delar av Östeuropa – uppfyller det geografiska kravet på att antas som medlemsstat i EU, knappast möjligt inom överskådlig tid, med hänsyn till demokratikraven på ansökarländer, att Ryssland skulle kunna bli en medlemsstat i EU. President Putin har med kriget mot Ukraina skadat möjligheterna till utveckling av välstånd för det ryska folket under avsevärd tid framåt. Kriget mot Ukraina är ett självsmål ekonomiskt sett för Ryssland, eftersom EU:s 27 medlemsstater inför ekonomiska sanktioner mot Ryssland, men det stäcker också framtidsutsikterna för de ryssar som vill närma sitt land till EU när det gäller frågor som är avgörande för att bilda en verklig rättsstat. Av artikel 3.1 FEU framgår att EU ska främja freden, sina värden och folkens välfärd, och Rysslands krig mot Ukraina går tvärse mot detta. Rysslands angrepp på Ukraina ska i det hänseendet givetvis också sättas i förhållande till att Ryssland, som en av de permanenta medlemmarna i FN:s säkerhetsråd, har förbundit sig att upprätthålla folkrätten i form av FN-stadgan – inte starta krig mot suveräna stater som Ukraina.³⁶

³³ Jämför <<https://www.dn.se/varlden/ryssland-vantas-bli-utesluten-ur-europaradet>> (besökt 2023-01-22).

³⁴ Jämför <<https://www.coe.int/sv/web/about-us/our-member-states>> (besökt 2023-01-22).

³⁵ Jämför artikel 6.3 FEU, som också nämns ovan.

³⁶ FN:s säkerhetsråd består av 15 medlemmar, och de fem permanenta medlemmarna är: Ryssland, Kina, USA, Frankrike och Förenade kungariket. FN:s generalförsamling kan ta upp vilket globalt problem som helst, medan säkerhetsrådet enbart ägnar sig åt frågor som rör fred och säkerhet. Säkerhetsrådets ansvar är att verka för att upprätthålla världsfred och avvärja hot mot den internationella säkerheten. Att Ryssland för krig mot Ukraina gör att säkerhetsrådet inte fungerar, eftersom ett beslut i rådet kan stoppas av vilken som helst av de fem permanenta medlemmarna, vilka var och en har vetorätt där. Jämför <<https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/fn-systemet/huvudorgan/sakerhetsradet>> (besökt 2023-01-22).

FN-stadgan inleds med orden ”VI, DE FÖRENADE NATIONERNAS FOLK, BESLUTNA att rädda kommande släktled undan krigets gissel, som två gånger under vår livstid tillfogat mänskligheten outhärliga lidanden”,³⁷ vilka ord Ryssland således inte längre uppfyller i handling.

Sålunda är det enligt min uppfattning inte bara möjligheten för enskilda ryska medborgare att stämma sin egen regering som har gått förlorad, genom att Ryssland har lämnat Europarådet. President Putin har dessutom såväl förorsakat ryssarna i gemen konsekvenserna av ekonomiska sanktioner från EU mot Ryssland som betagit demokratiskt sinnade ryssar möjligheterna till en utveckling av en rättsstat för avsevärd tid framåt – helt enkelt genom att EU, som de borde se som en förebild därvidlag, inte kan samarbeta med en aggressiv rysk regim. Ryssland har därigenom skapat ytterligare ett problem i förhållande till EU, genom att Ryssland är ett av G20-länderna och EU också ska vara representerat vid mötena i G20. USA och EU deltar vid mötena i både G7 och G20, och bör enligt min mening kunna påverka G20-landet Ryssland i en fredlig riktning bland annat genom att återuppta arbetet med TTIP.³⁸ En annan omständighet som därigenom bör påverka Ryssland i en fredlig riktning är att landet ska kunna möta bland annat USA eller någon av EU:s medlemsstater, representerad av EU-kommissionen, i förhandlingar inom WTO.³⁹ WTO har dessutom en tvistlösningsmekanism (eng., *dispute settlement mechanism*) för avgörande av handelspolitiska konflikter, vilken fungerar som en domstol,⁴⁰ och frågan är hur WTO-medlemmen Ryssland ska kunna vända sig dit med klagomål på exempelvis EU i sådant hänseende och anföra på demokratiska principer baserade rättssäkerhetsmässiga argument, om landet samtidigt sätter sig över dessa genom att bedriva angreppskrig mot WTO-medlemmen Ukraina.

5 Anknytning av TTIP-frågan till min artikel i JFT om metodfrågorna i momsforskningen i Sverige

Avslutningsvis knyter jag TTIP-frågan till min artikel i JFT angående metodfrågorna i momsforskningen i Sverige.⁴¹ Där avslutar jag med att beträffande området indirekta skatter, vilket i första hand består i moms, punktskatter och tull, anföra att forsk-

³⁷ Jämför <<https://unric.org/sv/forenta-nationernas-stadga>> (besökt 2023-01-22).

³⁸ G7- och G20-länderna är två informella grupperingar av rika länder som träffas med jämna mellanrum för att diskutera ekonomiska och andra frågor. Ryssland ingår i G20, medan USA och EU deltar i mötena både i G7 och G20. Jämför <<https://www.europaportalen.se/tema/g20>>.

³⁹ WTO, World Trade Organization, sv. Världshandelsorganisationen. Jämför <<https://www.wto.org/>>.

⁴⁰ Jämför, ang. Dispute settlement, <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_by_country_e.htm>.

⁴¹ Jämför Björn Forssén, Momsforskningen i Sverige – metodfrågor, JFT 6/2020, s. 716–757. (Forssén 2020). Forssén 2020 finns tillgänglig på www.forssen.com.

ningsinsatser bör göras för att undersöka möjligheten att införa ett gemensamt varubegrepp för de tre skatteslagen. En sådan förenkling skulle bidra till en effektivare uppbörd på området indirekta skatter totalt sett.⁴² En sådan utveckling av EU-rätten borde prioriteras för att stärka inte bara den inre marknaden, utan också tullunionen, vilket – jämte ett genomförande av TTIP-avtalet mellan EU och USA – vore en förstärkning handelspolitiskt av EES i förhållande till de nämnda internationella frihandels- och samarbetsavtalen i Asien.

⁴² Jämför Forssén 2020, avsnitt 5.3.2.